

Večni gepardski duh Italije

Francesco Condello

Italijanska tožilstva že več kot leto dni preiskujejo mednarodni krog ilegalnih stav, ki naj bi močno vplivale na rezultate nogometnih prvenstev italijanskega poklicnega nogometa. Mnogi nogometaši, vodstveni funkcionarji in trenerji naj bi prirejali rezultate številnih tekem, od serije A do Nacionalne amaterske lige v prid mednarodne kriminalne združbe, ki ima svoje lovke od Singapurja do Črne gore, od Romunije do Madžarske. Zaradi številnih hišnih preiskav in priporov so preiskave počasi zasedle prve strani časopisov. Vrhunec je bil dosežen 20. aprila letos, ko so enote italijanske policije ob jutranji zori v bliskoviti akciji oskrunile posvečeni prostor športnega centra Coverciano, kamor se je reprezentanca umaknila, da bi se pripravila za nastop na evropskem prvenstvu na Poljskem in v Ukrajini, in preiskale sobo branilca Domenica Criscita.

Po šestih letih je torej italijanski nogomet ponovno v kaosu. Že leta 2006 je namreč neka druga afera pretresla svet italijanskega žogoborca. Preiskava, ki je v medijih dobila ime *calciopoli* (po analogiji z afero o nezakonitem financiranju političnih strank v 90-ih letih, znane kot *tangentopoli*; op. prev.), je razkrila vrsto nečednih poslov v seriji A. V največji meri so se nanašali na klub Juventus, ki je bil kaznovan z nazadovanjem v serijo B in je moral vrniti dva naslova državnega prvaka, njegova vodilna funkcionarja Luciano Moggi in Antonio Girauda pa sta se morala posloviti od nogometnega sveta. V afero so bili vpleteni tudi Milan, Lazio in še nekateri drugi nogometni klubi. Mnogi Italijani (tudi mnogi navijači Juventusa, med katere spadam tudi sam) smo upali, da bo afera »*calciopoli*« predstavljala priložnost za nov začetek, da se bomo lahko – vsaj v športu – otresli gnilih elementov in vstopili v novo sezono radikalnih prenov. Po šestih letih ugotavljamo, kako bridko smo se motili.

»Zmagali bomo evropsko!«

Afera »*calciopoli*« je izbruhnila v letu 2006, ravno na predvečer svetovnega nogometnega prvenstva v Nemčiji. Italijanska reprezentanca je znala v tistih težkih trenutkih stopiti skupaj: zbrala se je okoli trenerja Marcella Lippija (ki je bil simbol Juventusa v času, ko sta ga vodila Moggi in Girauda) in se na številne kritike odzvala tako, da si je četrtič v svoji zgodovini priigrala naslov svetovnega prvaka. Prejšnjo zmago na sve-

tovnem prvenstvu, v Španiji leta 1982, so si *azzurri* priborili po zaslugi napadalca Paola Rossija, ki se je bil po mnogih polemikah ravno vrnil v reprezentanco po dvoletni izključitvi, povezani s tako imenovanim škandalom *totonero* (črne stave), prvo afero nelegalnih stav in prirejenih tekem v zgodovini nogometa – podobno današnji. Naj dodamo, da je še ena afera, povezana s stavami, izbruhnila v letu 1986: torej 4 afere v 32 letih, 1 na vsakih 8 let.

Ta dogajanja so odmevala in še vedno odmevajo tudi onkraj državnih meja in so v splošnem povzročila dve vrsti odzivov. Po eni strani predvsem na tujem poudarjajo nesposobnost Italijanov, da bi se česa naučili iz lastnih napak: »Kaj hočeš? ... So pač Italijani!«. Po drugi strani pa se v nekem skoraj patriot-skem duhu poudarja kliše, da zmorejo Italijani dati najbolje od sebe ravno tedaj, ko se znajdejo v najbolj težavnih situacijah. Iz tega veje nek neutemeljen optimizem glede usode nacionalne reprezentance na poletnem evropskem prvenstvu: »Poglej! Leto 1982, leto 2006 ... Ko imamo težave, vedno zmagamo!« Italijani tako po eni strani kažejo trmo pri vztrajanju na lastnih napakah, istočasno pa izkazujejo veliko spretnost pri odzivanju na težave. Kako je to mogoče? Kako lahko sobivata ta nasprotujoča si vidika?

Gepardova dežela

Leta 1958 posthumno izide roman Gepard (*Il Gattopardo*). To je, z več kot 100 tisočimi prodanimi izvodi, prva italijanska knjižna uspešnica (*best seller*), in edini roman izpod peresa sicijskega avtorja Giuseppeja Tomasija di Lampeduse, zadržanega in samotarskega intelektualca plemenitega rodu. Tomasi je navdih črpal iz starodavne zgodovine lastne družine ter roman umestil v prelomno obdobje italijanskega *Risorgimenta*, okoli leta 1860, ko se je ekspedicijski korpus domoljubnih prostovoljcev pod poveljstvom Giuseppeja Garibaldija, znan kot »vojska tisočih« (*esercito dei Mille*), izkrkal na otok, da bi osvojil Kraljestvo obeh Sicilij in ga priključil nastajajoči Kraljevini Italiji (ki bo ugledala luč sveta kmalu po teh dogodkih, leta 1861). V romanu je *alter ego* rodbine Tomasi plemenita družina Salina, ki se v teh epohalnih spremembah bori za ohranitev svojih starih privilegijev. V tem kontekstu avtor skozi besede kneza Don Fabrizia di Saline izpostavi nekatere premisleke, ki so

Foto: satchmoblue

koristne za našo razpravo. Priključitev Sicilije italijanskemu kraljestvu je, ne glede na upe po izboljšanju, ki jih vzbuja v nekaterih, sprememba brez prave vsebine – tisto, kar se ne bo spremenilo, je namreč značaj in ponos Sicilijancev, ki so se v svoji zgodovini že večkrat prilagodili tujim ljudstvom, ki so zasedli njihovo deželo, ne da bi pri tem kadarkoli spremenili svoje bistvo. Sicilska aristokracija svojih privilegijev ne ohranja tako, da podpira tiste sile, ki so jih do tedaj ščitile (Kraljestva obeh Sicilij), temveč tako, da se postavi na stran tistih sil, ki te privilegije ogrožajo (Kraljevina Italije). To idejo v romanu sijajno povzame knezov nečak Tancredi: »Če hočemo, da vse ostane tako, kot je, se mora vse spremeniti.« Ta makiavelizem sicilskega duha je spodbudil nastanek pridevnika »gepardski« (*gattopardesco*), ki po slovarski definiciji pomeni »ustvarjati videz, da se pridružuješ novostim, z namenom, da bi ne izgubil stare oblasti in privilegijev«. Ni naključje, da se ta pridevnik najpogosteje uporablja za opredelitev sicilijanskosti, kakor tudi za opis samega italijanskega duha.

Osvoboditev od fašizma?

Dovolj je, če se ozremo v preteklost in preučimo ključna prehodna obdobja v zgodovini združene Italije (ki je lani praznovala 150. rojstni dan), da vedno znova, kot stalno glasbeno spre-

mljavo, naletimo na enega in istega gepardskega duha. Medtem ko je Nemčija v povojnem obdobju šla skozi veliko čistko vseh, ki so sodelovali v Tretjem rajhu, ter globok premislek o vzrokih in odgovornostih zanj, smo v Italiji doživeli diametralno nasproten scenarij. Tisti, ki so podpirali fašizem, so se tako ali drugače uspeli reciklirati, in sicer do te mere, da je čistka prej kot same fašiste doletela antifašiste, ki so bili odrinjeni od položajev oblasti in nadzora. Medtem ko je truplo Benita Mussolinija še vedno viselo na Trgu Loreto v Milanu, se je mnogim pripadnikom vladajočega razreda fašistične države s spretnim spreobračanjem uspelo izmuzniti poravnavi računov in so nedotaknjeni preživeli padec režima (mnogokrat tudi s pomočjo pokroviteljstva ameriških zaveznikov). Za vzpostavitve post-fašistične republike je bilo potrebnih kar 5 let (od padca Mussolinija v letu 1943 do leta 1948, ko je stopila v veljavo nova ustava). To dolgo obdobje je po eni strani omogočilo, da se je vodstveni razred (pod vodstvom ZDA) uspel reorganizirati in ponovno vzpostaviti svojo izgubljeno nedolžnost, po drugi strani pa je pripeljal do ošibitve in delegitimacije antifašističnih sil. Še dandanes številni politiki (med njimi nekdanji premier Berlusconi in trenutni predsednik Poslanske zbornice Gianfranco Fini) trdijo, da je bil Mussolini kljub vsemu velik državnik. Da niti ne omenjamo, da v parlamentu sedi Alessandra

Mussolini, dučjeva vnukinja: si predstavljate, da bi v nemškem zveznem parlamentu sedela Hitlerjeva vnukinja? Ali Obama, ki razlaga, da je bil Nixon velik državnik?

Druga republika?

Ko razmišljamo o velikih spremembah v Italiji, ne moremo mimo razdobja 1992 – 1994, ki je zaznamoval prehod – če se naj poslužimo publicističnega razlikovanja, ki je prešlo v splošno rabo – od prve republike k drugi republiki.

Predvsem preiskava čiste roke (*Mani pulite*), ki jo je vodila posebna preiskovalna skupina pogumnih državnih tožilcev v Milanu, je razkrila sistem splošne korupcije (ki se ga je v medijih prijelo ime *tangentopoli* – skovanka iz imena za podkupnine, *tangente*, in družabne igre monopoli, op. prev.), ki je vključeval vrsto posameznikov na najvišjih položajih (ministrov, poslancev, senatorjev, podjetnikov ...). V roku nekaj mesecev sta pod bremenom burnih afer propadli Krščanska demokracija, vodilna stranka vseh italijanskih povojnih vlad, in Italijanska socialistična stranka, katere sekretar Bettino Craxi (najmočnejši politik tistega časa, referenčna točka milanske politične in upravljalvske elite ter bližnji prijatelj takratnega podjetnika Silvija Berlusconija) je pred obtožnico pobegnil v Tunizijo. Če dodamo, da je kmalu nato izginila tudi Komunistična stranka, ki ni znala preživeti brez navezave na Sovjetsko zvezo, postane jasno, da je leta 1992 v Italiji nastala velika praznina v oblastni strukturi.

V istem obdobju je sicilska mafija začela izvajati silovit napad na državo, kakršnega dotlej še nismo doživeli: najprej z atentati na politike (najbolj odmeven je bil umor krščanskega demokrata Salva Lime), nato z umori sodnih uradnikov in pripadnikov organov pregona (letošnje pomladi smo obeležili dvajsetletnico atentatov na protimafijska sodnika Giovannija Falconeja in Paola Borsellina), nazadnje pa še z nameščanjem bomb izven Sicilije (v Akademijo Georgofili v Firencah, lateransko baziliko Svetega Janeza v Rimu, Paviljon sodobne umetnosti v Milanu ...), ki so za seboj pustile 21 mrtvih in več kot sto ranjenih. Zakaj se je mafija spustila v tako odprto in eksplicitno ogrožanje stabilnosti celotne države? Nekatero preiskavo, ki potekajo v zadnjih letih (predvsem zahvaljujoč dragocenemu sodelovanju nekdanjega vplivnega mafijca Gaspareja Spatuzze in Massima Ciancimina, sina bivšega župana Palerma), postavljajo tedanje dogajanje v drugačno luč: medtem ko so deželo pretresale bombne eksplozije, naj bi med določenimi elementi znotraj državnega aparata in člani mafijskih družin potekala pravcata

pogajanja za dosego sporazuma, ki naj bi omogočil premestitev tranzicijskega obdobja. Čemu pogajanja z mafijo? Kakšen sporazum so hoteli doseči?

Antonio Ingroia, ki trenutno deluje kot javni tožilec pri Okrožnem državnem tožilstvu za boj proti mafiji v Palermu, tedanje dogajanje postavlja v širšo perspektivo, ki se dobro umešča v našo razpravo. Pogajanja z mafijo naj bi po njegovem ne bila omejena na obdobje 1992 – 1994. Italijanska država je namreč – kakor izhaja tudi iz številnih pravnomočnih sodb – od vedno vzdrževala odnose s kriminalnim podzemljem in drugimi podtalnimi organizacijami, prisotnimi na njenem ozemlju. Pomislimo samo na afero *Propaganda Due* (P2), prostozidarsko ložo, ki je bila razkrita konec sedemdesetih let in se je lahko pohvalila s tisočimi članov, ki so zasedali prve vrste med politiki, visokimi državnimi uradniki, oboroženimi silami in podjetniki. Ali pa na krščanskodemokratskega politika Giulia Andreottija, enega glavnih akterjev prve republike (sedemkratnega premiera in večkratnega ministra), nad katerim visi obsodba za »zunanje sodelovanje pri protipravnem združevanju v mafijske namene« za dejanja, ki so mu bila dokazana do leta 1980. Iz tega zornega kota lahko prehod od prve k drugi republiki razumemo kot merjenje moči med dvema silama (politiko in mafijo), ki sta do tedaj (in, kot bomo videli, tudi kasneje) delovali v tesni navezi. V osemdesetih letih je politika v prve bojne vrste poslala sodstvo in s tem pretrgala pakt z mafijo. Tožilec Antonino Caponnetto je tedaj ustanovil posebno preiskovalno skupino za boj proti mafiji, ki je vključevala tudi že omenjena Falconeja in Borsellina; ta je mnoge mafijce prepričala, da so začeli sodelovati s sodstvom in s tem kriminalni združbi zadal vrsto hudih udarcev. Mafija je odgovorila tako, da je otvorila sezono pokolov: najprej z napadi na politiko (umor Salva Lime, najvidnejšega predstavnika Andreottijevega krila Krščanske demokracije na Siciliji), nato na sodstvo (umor tožilca Falconeja – dogodek, ki je Andreottija stal izvolitve na mesto predsednika republike). Politika je po teh dogodkih obrnila hrbet sodstvu (posebna protimafijska skupina, še posebno pa Falcone in Borsellino, je bila potisnjena v osamo in se je morala braniti pred očitki, ki so postavljali pod vprašaj njeno legitimnost), mafija pa je okrepila svoj primež in politiko (ki jo je, spomnimo, ravno v tem času pretresala korupcijska afera *tangentopoli*) prisilila k sklepanju kompromisov. Dvoletno razdobje 1992 – 1994 se nam torej kaže kot obdobje kaosa, v katerem so si politika, mafija in – kot zunanji akter – tudi sodstvo eden drugemu grozili z uvedbo sprememb.

Makiavelizem sicilskega duha je spodbudil nastanek pridevnika »gepardski«, ki po slovarski definiciji pomeni »ustvarjati videz, da se pridružuješ novostim, z namenom, da bi ne izgubil stare oblasti in privilegijev.«

Kam so pripeljale te napetosti? Kako je prišlo do prehoda k drugi republiki? Je vsaj tokrat šlo za pravo spremembo? Pokoli so prenehali istočasno, ko je v politiko vstopil *novi obraz* – Silvio Berlusconi (ki je bil, kot smo videli, v sedemdesetih in osemdesetih letih blizu socialistom). Berlusconijsva desna roka in resnični pobudnik njegovega političnega projekta pa je bil Marcello Dell'Utri, sicilski odvetnik, ki se lahko pohvali z obsodbo na pogojno kazen zaradi zunanjega sodelovanja z mafijskimi združbami. Za dejanja, ki so mu bila dokazana – kakšno naključje – do leta 1992.

Pesek v oči

Svet nogometa? Vedno iste afere. Osvoboditev od fašizma? Vse se spremeni, le da se na koncu nič ne spremeni. Druga republika? Enako. Celo Silvio Berlusconi, ki so mu še pred kakšnim mesecem vsi pomembni svetovni časopisi pripisovali dokončno politično smrt, še danes nadzoruje parlament in še vedno obvladuje podjetja v vseh strateških panogah italijanskega gospodarstva. Na svojem mestu prav tako ostajajo številni politiki, ki so bodisi v preiskovalnih postopkih (celo predsednik senata Renato Schifani, ki je osumljen povezovanja z mafijo) bodisi obsojeni (že omenjeni G. Andreotti) bodisi osumljeni (predsednik dežele Lombardije Roberto Formigoni zavrača odstop kljub temu, da so vsi njegovi sodelavci iz regionalne vlade že v priporu).

Sodobna zahodna država bi vendarle morala biti precej različna od malega kraljestva izpred dvestotih let: kako je mogoče, da gepardski duh še naprej vztraja pri življenju in je danes še močnejši kot kadarkoli prej? Kako se lahko pri življenju ohranja tako očitno pomanjkanje pravice in prečiščenja? Skoraj instinktivno bi odgovornost lahko naprtili na tiste, ki so zadolženi za ohranjanje spoštovanja do zakona: na sodstvo in organe pregona. Vendar se v Angliji, v Nemčiji ali v Združenih državah Amerike politiki ali drugi posamezniki na pomembnih položajih, ki se znajdejo pred sodno preiskavo, umaknejo, preden pride do razsodbe, namesto da bi čakali na razplet. Zakaj se to v Italiji ne zgodi? Zato ker se nihče, niti najbolj nemški med nemškimi politiki, ki je vpleten v najbolj sramotno izmed vseh afer, nikoli ne sam od sebe odloči, da bo zapustil svoj stolček in pridobljene

privilegije. K odstopu ga vedno prisili javno mnenje.

Če hočemo poiskati krivca za situacijo v Italiji, moramo torej s prstom pokazati na največji manko: na pomanjkanje informiranosti. V Italiji, kot ugotavlja novinar Marco Travaglio, so dejstva izginila: žrtvovana so bila za ohranjanje oblasti in *statusa quo*. Namesto, da bi zagotavljali sredstva za ustvarjanje osveščenih mnenj, se raje meče pesek v oči javnega menja.

Se bo kadarkoli kaj spremenilo?

Internet je v zadnjih letih nekoliko spremenil to podobo: spremenil se je način, kako si ljudje ustvarjajo lastna stališča, ker so se v neverjetnih razsežnostih pomnožili viri, na podlagi katerih lahko pridemo do zelenih informacij. Enostavno je nadzorovati 7 televizijskih kanalov in desetino časopisov, mnogo težje pa je utišati neskončne glasove, ki se pojavljajo na spletu. To idejo so končno tudi v Italiji dojeli določeni posamezniki, ki se oglašajo izven režimskega pevskega zbora. V zadnjih letih smo bili tako priča pomembnim novostim. *Il Fatto Quotidiano* je na primer prvi italijanski dnevni časopis informativnega značaja, ki je povsem neodvisen od sredstev javnega financiranja (in s tem tudi od političnega nadzora). *Servizio Pubblico* je prvi informativni televizijski program s poglobljenimi vsebinami, ki se hkrati oddaja po več medijskih kanalih, prek manjših televizijskih mrež in interneta – in torej ni podvržen uredniškemu in političnemu diktatu. Nazadnje je tu še »Gibanje pet zvezdic« (*Movimento 5 Stelle*), ki se je porodilo na internetu in je brez strukture in centralnih organov uspelo zmagati na zadnjih lokalnih volitvah, ankete javnega mnenja pa mu napovedujejo, da utegne postati prva politična sila v državi. Bo to dovolj? Bo možnost informiranja Italijanom omogočilo, da zavestno odločajo o tem, kaj je prav in kaj narobe? Bo to dovolj za očiščenje od gnilobe? In bo to dovolj za spremembo? Ali pa bo gepard znova močnejši? Je to, kar se je pričelo in kar svetovna kriza le še krepi, revolucija – to bi bil prvi tak primer v italijanski zgodovini – ali le še ena, vnovična gepardska tranzicija? Glede na to, da nimamo gotovih odgovorov na ta vprašanja, lahko samo upamo, da se bodo stvari obrnile na bolje. In da, vsaj tokrat, »bolje« ne pomeni zmage na nogometnem prvenstvu. ●

Prevod: Marijana Koren, Luka Lisjak Gabrijelčič